

ях: автореф. дис. на соискание научн. степени доктора пед. наук: спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / О. А. Булавенко. - Брянск, 2007. - 42 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [уклад. і ред. В. Т. Бусел]. - К., Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. - 1728 с.

4. Вища освіта України і Болонський процес: [навч. посіб.] / [Степко-М. Ф., Болобаш Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін.; за ред. В. Г. Кременя]. - Тернопіль: Навчальна книга, 2004. - 384 с.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. - К.: К.І.С., 2004. - 112 с.

6. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. - М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. - 312 с.

7. Новий словник української мови : у 3-х т. - [уклад. В. Яременко, О. Сліпущко]. - 2-е вид. - К.: Вид-во „АКОНІТ”, 2003. - Т. 1: А – К. - 2003. - 926 с.

8. Философский словарь [Электронный ресурс] - Режим доступа:

http://mirslouvrei.com/content_fil/MULTIPLIKATIVNYJ-14646.html

9. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: [метод. пособие] / М. А. Чошанов. - М.: Народное образование, 1996. - 160 с.

10. Щербатюк Л. Б. Формування професіоналізму майбутніх інженерів-механіків у процесі фахової підготовки: дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Щербатюк Лариса Борисівна. - Одеса, 2007. - 257 с.

11. Webster's Online Dictionary [On-line]. - Available:

<http://www.websters-online-dictionary.org/definitions>

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 373.2.015

Максимович О. М.

У статті аналізується проблема формування екологічної компетентності у школярів, набуття почуття власної причетності до екологічних проблем, щеплення вміння приймати екологічно компетентні рішення у довкіллі.

Ключові слова: екологічна компетентність, екологічна культура, екологічна освіта та виховання.

В статье анализируется проблема формирования экологической компетентности у школьников, приобретения чувства сопричастности к экологическим проблемам, привитие умения принимать экологически компетентные решения в окружающей среде.

Ключевые слова: экологическая компетентность, экологическая культура, экологическое образование и воспитание.

The article analyzes the problem of environmental competence in school, gaining a sense of involvement in environmental issues,

pruyvyttya ability to make environmentally informed decisions in the environment.

Key words: *ecological competence, ecological culture, environmental education and awareness.*

Постановка проблеми. Екологічна проблема з другої половини ХХ ст. відноситься до глобальних. Перед людством постає питання про збереження не тільки біосфери, а й біологічного виду *Homo sapiens* у результаті погіршення навколишнього природного середовища (у сукупності природний і створений людством матеріальний світ, у якому людина задовольняє свої потреби).

Міжнародною комісією ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1987р. був запропонований термін сталий розвиток («sustainable development») – процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб членів суспільства за умови збереження й поетапного відтворення цілісності навколишнього природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і потребами людей усіх поколінь, на протипагу розвитку, коли задоволення потреби теперішніх поколінь ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь [5].

У матеріалах Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (2002р.) підкреслювалося, що важливим механізмом його забезпечення є освіта, тому ООН визначила десятиріччя 2005-2014рр. Декадою освіти в інтересах сталого розвитку. Провідну роль в епоху ноосфери буде відігравати формування екологічної культури в суспільстві. Це завдання може бути вирішене в рамках формування компетентнісного підходу в системі навчально-виховного процесу, насамперед, у загальноосвітній школі.

Аналіз останніх досліджень. У педагогічній літературі є дослідження з формування екологічної компетентності як елементу професіоналізму майбутніх вчителів, окремі роботи (Т.С.Бакиров, С.Б.Ігнатов, А.А.Макоєдова, Н.Ф.Казакова і інші дослідження), присвячені формуванню екологічної компетентності школярів у процесі вивчення дисциплін природничо-гуманітарного циклу тощо.

Таким чином, проблемою сьогодення є формування компетентності особистості в цілому і екологічної компетентності зокрема, яка має розв'язуватися на основі концепції сталого розвитку (В.С.Голубев, А.Д.Урсул і інші), концепції особистісно-орієнтованої освіти (Е.В.Бондаревська, В.А.Сластьонин, И.С.Якиманська та інші), концептуальних положень екологічної психології і педагогіки (С.Д.Дерябо, В.А.Ясвін і інші), концепції загальної екологічної освіти, екологічної освіти в умовах сталого розвитку (С.В.Алексеев, А.А.Вербицький, І.Д.Зверев, І.Н.Пономарева, Е.В.Тітов, Г.А.Ягодін і інші), аксіологічних аспектів екологічної освіти (А.В.Гагарін, А.В.Іващенко і інші), філософській і психологічній теорії діяльності (Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, С.Л.Рубінштейн, Н.Ф.Талізін, Д.Б.Ельконін і інші).

Мета публікації – виокремити теоретичний аспект змісту категорії «екологічна компетентність» та показати практичні шляхи формування екологічної культури в учнівської молоді.

Вклад основного матеріалу. У Концепції екологічної освіти України зазначається, що висока екологічна культура як складова системи національ-

ного і громадянського виховання всіх верств населення України формується завдяки ефективній екологічній освіті, яка передбачає не тільки набуття широкого кола знань, а й розвиток достатнього рівня почуття особистої і суспільної відповідальності за стан природного середовища та вироблення потреби адекватних дій щодо його раціонального використання, збереження та оновлення її ресурсів. Отже, підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості й культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею!) повинна стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [2].

Українська освіта оперує змістом компетентностей у пропонованому європейськими країнами сенсі та теоретичними й практичними напрацюваннями українських науковців і вчителів практиків.

У документах міжнародного проекту «Визначення і вибір компетенцій» (DeSeCo, 2002р.) вказується на необхідність визначення освітніх компетенцій. Міжнародною спільнотою та українськими педагогами вироблені категорії та ключові компетентності [4], проте екологічна компетентність не відноситься до переліку ключових (необхідних для кожної культурної людини), хоча з точки зору паритетності відносин у тріаді людина-господарство-природа дана компетенція має високу соціокультурну значимість і є необхідною.

Основними параметрами, які характеризують якість нашого життя, є мир і безпека, рівноправ'я, відсутність дискримінації, економічне благополуччя, демократичні процеси, враховуючи базові принципи прав людини, раціональне природокористування, збереження і охорона довкілля. Все це є основою сталого розвитку, тобто інтеграція охорони навколишнього природного середовища, економічного благополуччя та соціальної справедливості. Для реалізації програми сталого розвитку важливе значення має формування екологічної свідомості, економічної культури.

Українська школа має плекати вільну, активну особистість, яка є господарем власної долі й долі свого народу, бере на себе відповідальність за вирішення проблем. Ми погоджуємося із думкою російського вченого Д.С.Ермакова, що екологічна компетентність - усвідомлена готовність до самостійної екологічної діяльності, направленої на збереження і відтворення життя, на практичне покращення середовища проживання в процесі виявлення, вирішення і попередження екологічних проблем, а формування екологічної компетентності це цілеспрямований процес засвоєння учнями теоретичних знань, практичних умінь, екологічних цінностей і соціально значимої навчальної екологічної діяльності і набуття на цій основі досвіду вирішення екологічних проблем [1, с.8].

Екологічна компетентність як психолого-педагогічна категорія може розглядатися як сектор життєвої компетентності, який стосується широкого спектру взаємодії особистості і навколишнього середовища. Водночас екологічна компетентність як особистісна характеристика - це здатність особистості приймати рішення і діяти у життєвих ситуаціях так, щоб наносити довікільно якомога менше шкоди. Важливою складовою екологічної компетентності є усві-

домлення кожною людиною власної причетності до проблем забруднення та збереження довкілля [6, с.8,10].

А, отже, екологічну компетентність можна розглядати як дотримання людиною системи нормативних вимог для вирішення екологічних проблем щодо збереження і охорони довкілля.

Тобто набуття екологічної компетентності є необхідним етапом при формуванні екологічної культури. Нами визначено екологічну культуру як виховання розуміння усвідомлення важливості, актуальності сучасних екологічних проблем держави і світу, відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до природи, подолання споживацького ставлення до неї, розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на різних рівнях (місцевому, регіональному, державному і глобальному), творча свідома діяльність людей у процесі освоєння та збереження життєво необхідних вартостей природного середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки, виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження [3, с.253].

Тобто екологічна культура характеризується різнобічними глибокими знаннями про навколишнє середовище (природне і соціальне), наявністю світоглядних ціннісних орієнтацій по відношенню до природи, екологічним стилем мислення і відповідальним ставленням до природи, набуттям умінь і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому і локальному рівнях), безпосередньою участю у природоохоронній діяльності, передбаченням можливих негативних віддалених наслідків природо-перетворюючої діяльності людини. Отже, екологічна культура проявляється у свідомості, мисленні, поведінці та діяльності особистості.

Національний характер змісту екологічної освіти та виховання відображає один із напрямів міжнародної стратегії дій у галузі освіти з проблем навколишнього середовища і виражається у широкому й активному залученні здобутків етнопедagogіки, використанні трудових народних традицій, елементів календарної обрядовості, фольклору з метою виховання шанобливого ставлення до природи.

Мета екологічної освіти та виховання досягається поетапним шляхом вирішення освітніх, виховних і розвивальних завдань:

- формування цілісного уявлення про біосферу, світоглядних знань про взаємозв'язки у системі "людина-суспільство-природа";

- розуміння сучасних екологічних проблем навколишнього середовища й усвідомлення їх актуальності для всього людства, своєї країни і рідного краю;

- виховання почуття особистої відповідальності за стан довкілля на національному й глобальному рівнях;

- усвідомлення себе як частки природи, зосередження уваги при цьому на аналізі власної поведінки, почуття обов'язку перед близькими людьми, співвітчизниками, світовим співтовариством у галузі охорони природи;

- засвоєння ціннісних орієнтацій на основі найкращих досягнень загальнолюдської й національної культур, розуміння багатогранної цінності природи (не лише утилітарної, а й естетичної, санітарно-гігієнічної, науково-пізнавальної, рекреаційної, морально-етичної);

– формування знань і умінь дослідницького характеру, спрямованих на розвиток творчої і ділової активності при розв'язуванні екологічних проблем і життєвих ситуацій;

– сприяння переходу набутих знань в особисті переконання, які не дозволять руйнувати природні агро-біо-екосистеми;

– розвиток потреби в спілкуванні з природою;

– розвиток системи інтелектуальних та практичних умінь, емоційних переживань, пов'язаних з вивченням, оцінюванням та збереженням природи свого краю та власного здоров'я, розвиток умінь приймати відповідальні рішення з проблем охорони довкілля, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки;

– засвоєння кращих досягнень світової практики і народних традицій у взаємовідносинах людини з природою;

– виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження;

– залучення підростаючого покоління до активної природоохоронної діяльності на основі набутих знань і ціннісних орієнтацій.

Шкільний етап – дуже важлива ланка неперервної екологічної освіти. Випускники основної школи здобувають базовий рівень екологічної освіти, оволодівають елементами екологічної культури:

- знаннями про взаємозв'язки між компонентами природи та людською діяльністю;

- ціннісною екологічною орієнтацією; системою норм і правил відношення з природою; умінями і навичками з вивчення і охорони природи;

- вивчають причини та шляхи вирішення головних екологічних проблем різного рівня прояву;

– навичками здорового способу життя та бережливого ставлення до суб'єктів природи.

Педагоги виховують почуття відповідальності за стан навколишнього середовища, свідомого ставлення до природи на основі розуміння її різнобічної цінності. Шкільна екологічна освіта ґрунтується на позитивному емоційному досвіді спілкування з природою, розвиваючи початкові уявлення про світ, закладені у дошкільний період, і є базою для подальшого розвитку і поглиблення у ПТУ, технікумах, вузах на основі наступності.

Наукові дослідження, а також практичний досвід, показали, що екологічну освіту і виховання слід розглядати як складову частину навчально-виховного процесу, і реалізувати її доцільно при вивченні кожного предмету. Значне місце в екологічному вихованні учнів займають природничі науки: природознавство, фізика, хімія, біологія, географія. Вони створюють необхідну теоретичну базу для розвитку в учнів загальної цілісної картини світу з єдністю і різноманітністю зв'язків між живою і неживою природою. Міжпредметні зв'язки між цими науками дають можливість розкрити комплексний характер екологічних проблем.

Перший етап (молодші школярі) – формуються перші уявлення про навколишній світ, про живу і неживу природу, про ставлення до природи, що виявляється в конкретній поведінці учнів на емоційному рівні. Для формування екологічних знань та виховання екологічної культури учнів важли-

во, щоб школярі мали запас знань про конкретні рослини та про середовище зростання. Знання ці можна здобувати на уроках і, значною мірою, при виконанні позаурочних завдань, під час роботи з рослинами у куточку живої природи, на шкільній навчально-дослідній ділянці, на екскурсіях у природу. Велике значення тут має використання красназничого матеріалу, проведення фенологічних спостережень, складання календарів природи.

На другому (5-7 класи) і третьому (8-9 класи) етапах продовжується накопичення знань у школярів про природні об'єкти, закономірності розвитку та функціонування біологічних систем, аналіз і прогнозування нескладних екологічних ситуацій, закріплення нормативних правил поведінки в навколишньому середовищі, а також поглиблюються і розширюються знання про явища і закони природи, розкриваються причини екологічної кризи та обґрунтовуються шляхи збереження природних ландшафтів.

Четвертий етап (10-11 класи) – завершується узагальненням здобутих екологічних знань, здійснюється моделювання простих кризових ситуацій. У навчальні програми запроваджуються інтегровані курси різних природничо-екологічних дисциплін.

Вчителям потрібно більше уваги приділяти таким методам та засобам навчання, які сприяють активізації творчої пізнавальної діяльності учнів, особливо, які допомагають розвинути вміння систематизувати знання, самостійно їх набувати, використовувати на практиці. До них відносяться різні види дидактичних матеріалів (кросворди, задачі, ігри, вікторини, конкурси, тренінги тощо). Пізнавальні задачі є одним із ефективних засобів, що забезпечує творчий рівень засвоєння екологічних знань, розвиток логічного мислення. Ігри та вікторини на екологічну тематику стимулюють інтерес учнів до навколишнього середовища і надають заняттям яскравого емоційного забарвлення. Епізодичне використання дидактичного матеріалу не приносить особливої користі. Необхідною умовою виховання екологічної культури школярів є регулярність і систематичність у роботі.

Так, наприклад, неодноразове опитування засвідчувало наявність протиріччя між порівняно високим рівнем обізнаності учнів з екологічними проблемами і невиконанням ними ж правил щоденної природобезпечної діяльності. Більшість учнів відповідальність за стан навколишнього середовища покладають «на когось» - промисловість, транспорт, державу тощо, не усвідомлюючи, що часто ми є суб'єктами забруднення довкілля. Однією із причин є відсутність у шкільних програмах з географії, біології, хімії та фізики економіки, ОБЖД навчального матеріалу побутового спрямування. У шкільних програмах не передбачено відповідних екологічних тем, не відведено навчального часу на вивчення такої тематики (екологічне маркування хімічних речовин, рівень їх небезпечності для довкілля, особливості повсякденної поведінки, яка сприяла б зменшенню тиску на довкілля тощо), а представлена в них екологічна проблематика стосується в основному взаємодії компонентів природних комплексів і вивчення впливу людини на ландшафти переважно зонального й глобального рангів, що впливає виключно на засвоєння знань учнями, не торкаючись процесів розуміння, усвідомлення правил щоденної діяльності і дотримання ними норм природобезпечної поведінки, щоб заподіювати природі найменшої шкоди. У результаті - в школярів не

формується і, навіть, не виникають думки про власну причетність до справи забруднення та охорони природи.

Висновки. Як узагальнення зазначимо, що екологічна освіта та виховання є одними з найважливіших механізмів побудови нового суспільства, що базується на дбайливому ставленні до довкілля. Головною метою екологічної освіти та просвіти є формування нового світогляду й створення підґрунтя для імплементації постулатів сталого розвитку на рівні як пересічного громадянина, так й управлінця будь-якого рівня. Слід пам'ятати, що сьогоднішній учень є природокористувачем, а випускник школи стає розпорядником природних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ермаков Д.С. Педагогическая концепция формирования экологической компетентности учащихся. Автореф. дис. ... д.э.н. - М., 2009. – 39 с.
2. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – №7. – С. 3-23.
3. Максимович О.М., Максимович О.М. Формування екологічної культури в учнів гірських шкіл в умовах раціонального природокористування / О.М.Максимович, О.М.Максимович // Гірська школа Українських Карпат // Науково-методичний журнал Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника – Івано-Франківськ, 2008-2009 – Вип.4—5. – С. 252-255.
4. Максимович О.М. Компетентнісний підхід при підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності / О.М.Максимович // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. - 2011. - Вип. XL. – Частина 2. – С. 87-89.
5. Максимович О.М. Концептуальні засади раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища Івано-Франківської області. / О.М.Максимович – К.: Науковий світ, 2006. – 73 с.
6. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А.Пустовіт, О.Л.Пруцакова, Л.Д.Руденко, О.О.Колонькова. – К.: „Педагогічна думка”, 2008. – 64 с.

ИНТЕРАКТИВНА ЛЕКЦІЯ ЯК ОДНА З НОВІТНІХ ФОРМ НАВЧАННЯ

УДК: 378.147:802

Оgrenich M.A.

Стаття присвячена інтерактивній лекції як одному з новітніх засобів навчання англійської мови.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтерактивна лекція.

ИНТЕРАКТИВНАЯ ЛЕКЦИЯ КАК ОДНА ИЗ НОВЕЙШИХ ФОРМ ОБУЧЕНИЯ

Оgrenich M.A.

Статья посвящена интерактивной лекции как одному из новейших средств обучения английскому языку.

Ключевые слова: интерактивное обучение, интерактивная лекция.